

Martin Ringmar

Lunds universitet

Martin.Ringmar@nordlund.lu.se

Tecken som gör skillnad!

Interpunktions och grafisk struktur

i de nordiska översättningarna av *Salka Valka*

Till bilden av den unge Halldór Laxness (1902–1998) som *enfant terrible* på Island hörde hans normstridiga stavning och interpunktion, inte oväsentligt i ett land där språknormering gärna blir föremål för symbolstrider. Vid översättning normaliseras dessa språkliga nivåer regelmässigt, även om det finns skäl att anta en generell utveckling under 1900-talet mot ökad *adekvans* ($\approx$ trohet) ända "[n]ed till minsta interpunktionsegenhet" (med Milan Kunderas ord¹). I förening med tendensen att låta namn behålla sin ursprungsform, bidrar detta till källtextens/-språkets synlighet i översättningen.

Översättning är ett möte mellan normsystem på olika nivåer. I vilken mån källspråkets/-textens normer, eller författaridiosynkrasier, förmår hävda sig mot målspråkets beror på en mängd faktorer, såsom till exempel källspråkets (/textens) eller författarens status; den då okände Laxness översattes annorlunda på 1930-talet än nobelpristagaren 20 år senare. I mitt material – de fastlandsnordiska översättningarna av Laxness' roman *Salka Valka* (SV) – kan man studera sådana normmöten över tid och observera hur små tecken ibland får stora konsekvenser och ibland framstår som knappt skönjbara spår av en annan text.

Laxness' stavning

I sitt efterord till den andra upplagan av *Salka Valka* (1951) anger Laxness som en orsak till att romanen reviderats, att den första upplagan (1931–1932) av förlaget tryckts "med den stavning och kommatering som används för att disciplinera skolbarn, men som för övrigt inte är avsedd för vuxna människor, och minst av allt för författare" (min översättning).²

Anslaget är typiskt för Laxness' inlägg i språkfrågor, där han ofta verkar mer intresserad av att ta polemiska poäng än att gå igenom sakskäl för – och eventuellt emot – de egna ståndpunkterna. Den polemiska tonen förstärker intrycket att de ortografiska avvikelserna

framförallt hade ett provokativt syfte, i likhet med hans angrepp på heliga kor som den isländska "landsbygdkulturen" och fornsagorna (eller hans katolicism och senare kommunism, för den delen). Som "nationalmonument i vardande" skulle Laxness med tiden överge flera av sina provokativa positioner, men sin idiosynkratiska stavning behöll han livet ut. Denna uppfattas också idag snarast som ett stilmedel, vilket bland andra Helga Kress påpekat: "This arcane orthography, which gives his works a distinctive and even strange look on the printed page, is a characteristic of his style that is lost in translation" (min kursiv).³

Kring sekelskiftet 1900 fördes diskussioner i många länder om att föra stavningen närmare uttalet; ofta fanns ledande språkvetare bland förespråkarna, som till exempel professorn i isländska Björn M. Ólsen eller i Sverige Adolf Noreen och J.A. Lundell. Enligt en samtida källa fanns det åtminstone sju konkurrerande isländska rättstavningar i början på 1900-talet:

Det är inte okänt att barn lär sig läsa i ett ABC med en stavning, lär sig skriva enligt en annan, läser i bibeln med en tredje, och lär sig i sina skolböcker med en fjärde, läser sedan förströelselitteratur med en femte eller sjätte stavning. – Av sådant blir det naturligtvis enbart en babelsk förvirring.⁴ (Min översättning.)

Laxness' ljudenliga(re) ortografi har rimligtvis sina rötter i sekelskiftets stavningsdebatt, även om han själv helst hänvisar till äldre auktoriteter som Rasmus Rask (1787–1832) och Jón Sigurðsson (1811–1879).⁵ Men någon grundligare undersökning av bakgrunden till Laxness' stavning har mig veterligen aldrig gjorts.⁶

De viktigaste avvikelseerna hos Laxness är att vokaler skrivs med accenttecken (samt au/ei) framför ng/nk, till exempel *långur/laung* (i stället för officiellt *langur/löng*), vilket återger den moderna diftongeringen i dessa positioner. Han använde inte heller z (som står för etymologiskt d/ð/t + s men saknar eget ljudvärde), något som den officiella stavningen från 1929 påbjöd. Beträffande z har Laxness "fått rätt", eftersom bokstaven togs bort ur den officiella ortografin 1974.

En fråga av större dignitet är om man i isländsk skrift ska behålla y (/ý), vars uttal redan på 1600-talet sammanföll med i (/í). Björn M. Ólsen skrev konsekvent enbart i, men det blev han efterhand tämligen ensam om. Bortsett från en period i ungdomen har Laxness alltid använt y, även om han ibland föreslagit att det borde avskaffas: "Från det ena till det andra, börjar det inte bli dags att sluta skriva bokstaven y, som i 500–600 år inte har betecknat något annat ljud än vanligt i-ljud i isländska?" (min översättning).⁷ Men föregå med gott (?) exempel ville eller vågade han alltså inte i detta fall.

En ytterligare komplikation på Island har gällt förhållandet mellan fornisländsk och modern ortografi. Frågan polariserades och politiserades framförallt under 1930- och 40-talen i en kamp om ”makten över de isländska sagorna”. Laxness engagerade sig genom att ge ut fornsagor med nutida – och officiell (!) – stavning i strid med en lag om normaliserad fornisländsk ortografi för all litteratur från före 1400. År 1942 dömdes Laxness och hans förläggare till böter/fängelse enligt denna lag, men högsta domstolen förklarade den sedan för grundlagsstridig.⁸

Laxness framstod här alltså på en front som förespråkare för den officiella ortografin, samtidigt som han i andra sammanhang ivrigt bekämpade den. De argument han anförde mot den fornisländska ortografin – det vill säga att den avskräcker potentiella läsare – har för övrigt använts mot hans egen; så till exempel i en nylig antologi Laxness-texter som tillämpar officiell stavning just med hänvisning till hans modernortografiska sagoutgåvor, ”eftersom han ansåg att den normaliserade fornvästnordiska stavning som då tillämpades försvårade läsningen för intresserade nya läsare” (min översättning).⁹

En annan ironi i sammanhanget är att Laxness’ längsta och tydligast artikulerade inlägg i stavningsdebatten (1941) sattes – rimligtvis på grund av redaktionell praxis – med den officiella stavning och den satskommatering som artikeln så energiskt argumenterar emot; jfr följande citat (min översättning; kommatering som i originalet):

Till exempel använder vi här på Island en interpunktion, en fyrkantig tysk uppfinning att slå i huvudet på tröglärda, vetenskaplig och analyserande, vilken kan duga bra för tråkiga uppsatser på tyska, men som är olämplig för diktning eller konstnärligt språk, och som passar illa i ett så tydligt böjningsspråk som vårt, där man sällan hamnar i tvivelsmål om meningen i ett stycke, oavsett om detta är försett med skiljetecken eller ej. Det är i och för sig inget större problem att tillämpa denna tyska interpunktionsregel för den, som kan lite i grammatik, eller som är en van skribent, men den förstör all text, som den berör, eftersom den är uttänkt av dumbommar och anpassad för dumbommar, liksom så många tyska vetenskapliga regler, även om somliga kan vara användbara.¹⁰

Som Helga Kress noterar i citatet ovan, får Laxness’ avvikande stavning i regel inget genomslag i översättningar; beträffande ortografi tycks målspråksnormer styra oinskränkt. Laxness skulle knappast heller ha uppskattat översättningar med icke-officiell ortografi, och såvitt bekant har sådana aldrig gjorts. För vad avsikten än kan ha varit med denna idiosynkrasi så begränsades den till en isländsk kontext; Laxness tycks inte ha haft minsta intresse av att vid översättning tas i anspråk för

språkpolitiska syften. Han ställde sig till exempel negativ till nynorska och föredrog bokmål, och han varnade sina skandinaviska översättare för överdriven purism och islandismer. Enligt Peter Hallberg önskade sig Laxness ”en normalisering, en anpassning till genomsnittligt svenskt språkbruk. Han vill undvika sådant som kan ge hans uttryckssätt en mera egenartad karaktär.”¹¹ Även Erik Sønderholm varnades för att ligga alltför nära isländskan i sina översättningar till danska.¹²

Utomlands ville Laxness alltså ha en språkdräkt som var ”mainstream” i de flesta avseenden. Detta kan ses som en pendang till hans tydliga strävan att om möjligt bli utgiven på kulturellt centrala (det vill säga oftast ”borgerliga”) förlag, snarare än hos sina politiska meningsfränder i mindre vänsterförlag.

Namn – källspråkliga ”öar” i måltexten

Ett generellt problem vid översättning gäller i vilken grad namn kan/bör behålla originalspråkets form och stavning. Vid internordisk översättning företer framförallt isländskan (och färöiskan) en avvikande skriftbild; totalt saknas 8–9 av det isländska alfabetets 32 bokstäver i de fastlandsnordiska språken, det vill säga grafemen þ, ð (och delvis æ, ö) och fem diakritika (á etcetera). I ordböjningen är det särskilt nominativändelsen *-ur* (i till exempel Guðmund*ur*) som kräver ett ställningstagande; om den behålls – vilket verkar vara regel idag vid översättning till svenska – blir den mer frekvent i översättningen än i originalet.

Tentativt kan man anta att mindre (/perifera) språk respekterar främmande grafem mer än stora, och SV-översättningarna tycks bekräfta detta. Av 21 översättningar till språk med latinskt alfabet används isländska diakritika i tio, bland vilka det endast finns ett centralt språk (franska). Ingen av de tre tyska SV-översättningarna har sålunda isländska grafem/diakritika i namn, inte heller den senaste (2007) som i övrigt har höga anspråk på adekvans. Föga förvånande tycks även direkt översättning gynna diakritika; av sex direkta översättningar har fyra diakritika, men av de 15 som gjorts via andra språk endast sex.

Den enskilde översättarens uppfattning kan också spela in. Den andra svenska översättningen av SV (*Sv²*)¹³ exempelvis följer i allmänhet källtexten nära (och har åtskilliga islandismer), varför man kunde förvänta bibehållna isländska namnformer enligt hypotesen om att övergripande adekvans motsvaras av trohet på lägre nivåer. Men av de nordiska översättningarna är *Sv²* den som anpassar namnen mest, det vill säga den har varken diakritika eller nominativändelser. Enligt översättaren Ingegerd Fries är de särisländska bokstäverna onödiga eftersom läsarna inte känner till uttalet och med nominativändelsen

bevarad tenderar svenskar att betona på penultiman (till exempel Arnaldur) i stället för på första stavelsen.¹⁴ Kanske spelar det också in att Fries har översatt åtskilliga isländska fornsagor, där målspråks-tilnärmade proprier förblivit regel.

De ursprungliga namnformerna kan ge autenticitet och ”förmedla en fläkt av originalets kultur”.¹⁵ De kan också fungera i omvänd riktning mot hypotesen ovan, det vill säga signalera – och därmed stå som garant för – en trogen återgivning av källtexten, antingen implicit eller explicit, som hos Jyrki Mäntylä, översättare av *Fi*²: ”Denna finska nyöversättning som nu utkommer eftersträvar att förbli så trogen mot originaltexten som möjligt, faktiskt även vad beträffar stavningen” (min översättning).¹⁶ I *Fi*² används diakritika, men inte þ och ð (vid revisionen 2008 infördes ð, men inte helt konsekvent).¹⁷

Trycktekniska begränsningar kan också ha haft betydelse; att ð, som fanns i översättarens manus, inte användes i *Da* kan möjligen förklaras så. Inte förrän i *Da*^c (1966) finns ð med; i den senaste upplagan (2008) återgivet med rak stapel (đ), vilket gör det grafiska intrycket mindre genuint isländskt. Þ används inte i någon SV-översättning (i vissa används th, annars t), men detta verkar vara kutym sedan några decennier (åtminstone i översättningar till svenska).

Tabell 1: Diakritika m.m. i de nordiska SV-översättningarna

Översättning	Grafem			nom.- ändelser	
	diakritika (á etc.)	ð	þ	-ur	-n (ex. : <i>Sveinn</i>)
<i>Da</i>	ja	d, ð fr. <i>Da</i> ^c (đ i <i>Da</i> ^{c08})	t	-ur	-n
<i>Sv</i> ¹	ja	d	t	-ur	-n
<i>Fi</i> ¹	ja	d	t	-ur	-n
<i>No</i>	nej	d	t	-ur	-n
<i>Sv</i> ²	nej	d	th	--	--
<i>Fi</i> ²	ja	d ð i <i>Fi</i> ^{2b}	th	-ur	-n

I SV finns ett felstavat brev av metaspråkligt intresse. Det är från kadetten i Frälsningsarmén Guðmundur Jónsson till den danske kungen, och stavfelen är tänkta illustrera avsändarens bristfälliga skrivförmåga/skolgång. Brevet innehåller i *Is*^a 20–25 brott mot versalregler (i båda riktningar), men endast ett fåtal stavfel för övrigt.¹⁸ I *Is*^b är felen i stort sett desamma, men matrisen har ändrats i enlighet med ”Laxness-normalen”; det vill säga Guðmundur Jónsson stavar nu som Laxness, men gör fortfarande vissa fel.

När den danska översättningen kom ut 1934 skrevs substantiv än-

nu med versal och brevet innehåller över 70 brott mot versalregler, det vill säga tre gånger så många som originalet. År 1948 togs substantivversalerna bort (och aa ändrades till å), och i senare utgåvor av *Da* (från och med 1956) har ortografin förstås ändrats i enlighet med detta. Brevet från Guðmundur har däremot fått stå kvar oförändrat, vilket bland annat betyder att en mängd tidigare felstavade substantiv nu är rättstavade och omvänt; totalt har antalet stavfel minskat med cirka 20. Brevskrivaren framstår nu inte bara som ortografiskt osäker, utan tycks inte heller helt ha tillägnat sig den nya rättstavningen:

Da (1934, 1942)

[...] og hun tog fat paa at stave sig igennem hans stive, usikre Skrift, Linierne bugtede sig hid og did, Retskrivningen fulgte ikke nogenkendte Love; der stod saadan noget som: Deres Majestet, Islands og danmarks Konge. Herren bestandig velsigne dem og deres kongedom. De har bestandig raadet bod paa folkets Vanskeligheder med deres rejser her til landet og store Pengeforsendelser.

Da (1956 och senare¹⁹)

[...] og hun tog fat på at stave sig igennem hans stive, usikre skrift, Linierne [*sic!*] bugtede sig hid og did, retskrivningen fulgte ikke nogen kendte love; der stod sådan noget som: Deres Majestet, Islands og danmarks Konge. Herren bestandig velsigne dem og deres kongedom. De har bestandig raadet bod paa folkets Vanskeligheder med deres rejser her til landet og store Pengeforsendelser.

Något liknande hände i Norge, där ortografin ändrades mellan SV-utgåvorna 1946 respektive 1956. För även i *No* har kungsbrevet fått stå kvar intakt, med resultatet att ett antal tidigare korrekt stavade ord nu är felstavade, alternativt upplevs som spår av en äldre rättstavning (men i *No* ökar antalet felstavade ord med ett 20-tal i den senare versionen).

Interpunktion

Om det tycks självklart att ortografin helt ska anpassas till målspråket, är detta inte lika uppenbart för interpunktionen; Rune Ingo till exempel är dock kategorisk: "Bruket av *skiljetecken* bör ovillkorligen överensstämma med gängse norm i målspråket" (kursiv i original, min understrykning).²⁰ Också Rachel May konstaterar att översättare i allmänhet låter konventionell kommatering i källtexten motsvaras av målspråkets gängse interpunktion, med reservationen att "*artistic use of punctuation beyond the normal rules of grammar are often integral to a modernist author's style and need to be treated more sensitively in translation*" (min kursiv).²¹

Utvecklingen mot ökad adekvans kan förstås som att hänsyn tas till allt lägre språkliga nivåer. För ett par generationer sedan kunde även ganska omfattande redigering ingå i översättarens uppdrag; Knut Stubbendorff – den förste svenske översättaren av SV – gjorde på förlagets uppmaning omfattande strykningar: ”Den [SV] är på 30 mycket stora ark. Kan förkortas. Kapitel XII i denna danska upplaga, bör helt enkelt plockas bort. [...] Jag kalkylerar med *två ark onödigt gods*” (understrykning i original, min kursiv).²² Detta är en praxis som numera förknippas med översättningar av kiosklitteratur.²³

Det finns enkelt uttryckt två huvudlinjer inom interpunktionen: grammatikalisk eller satskommatering respektive fri kommatering (med preciseringar som paus- och tydlighetskommatering). I tyska tillämpas i princip den grammatikaliska medan engelska och franska har friare kommatering; i Norden torde satskommateringen idag stå starkast i danska och finska, i isländska däremot har den numera övergivits.²⁴ Den första isländska versionen av SV (Is^a) hade, som framgår av det inledande citatet, officiell ortografi och satskommatering, men i Is^b införde Laxness egen stavning och fri kommatering. Han går emellertid utöver gängse fri kommatering och använder i allmänhet inte komma efter inledande *ja/nej* eller vid uppräknningar (eller vid apostrofering med mera), vilket ibland kan sätta spår i översättningarna – av de nordiska framförallt i Sv^2 – avsiktligt eller ej. I Is^a markerades vidare repliker med pratminus, men detta togs bort i Is^b i enlighet med Laxness’ praxis (något som bland annat gör gränsen mellan berättarrösten och personernas röster mindre skarp). Denna egenhet respekteras inte i översättningar av Is^b (förutom den tyska 2007), utan där har replikmarkeringar regelmässigt införts.

Narrationen hos Laxness kännetecknas ofta av så kallad satsstapling inom långa grafiska meningar (GM), något som lett till den tydligaste normkonflikten i SV-översättningarnas interpunktion. Det gäller den norska översättningen, där de grafiska meningarna blivit fler och kortare; i de undersökta kapitlen är ökningen 23 % i No , men endast marginell i övriga översättningar:

Tabell 2: Grafiska meningar i SV (i fyra kapitel.; 38 sidor av ca 460)

	$Is^{a/b}$	Da	Sv^1	No	Fi^1	Sv^2	Fi^2
Antal GM	759/749	761	784	934	789	757	776
Förändringar i förh. till förlaga	-	+21	+45	+215	+17	+16	+59
Ökning %	-	+0	3%	23%	0,8%	1,1%	3,5%

Man kan med skäl anta att GM-förkortningen i *No* återspeglar en etablerad norm; det är välkänt att en talspråksnära syntax med ursprung i nynorskan efterhand även påverkat bokmål.²⁵ En konsekvens av de kortare meningarna är att tempoväxlingar i narrationen jämnas ut, som till exempel i beskrivningen av hur förhållandet mellan Salka Valka och Arnaldur tar slut. Först genomlever Salka en sömnlös natt sedan hon förstått att Arnaldur kommer att lämna henne:

Det blev en af disse Livets Nætter, da selv Graaden er frosset til i Brystet. Slot efter Slot styrter sammen, Borg efter Borg, og ikke en Lyd at høre. Det er, som en hel Menneskeheds Historie gaar til Grunde i Tavsheden. Jorden bliver igen øde og tom. Og der ruger Mørke over Dybene. (*Da^a:470/Da^b:373–74*)

Punkterna driver här liksom spikar in den obevekliga sanningen och meningarna blir allt tyngre, vilket är tydligast i *Is^b* där den sista meningen är kortast (åtta stavelser): ”Og myrkur legst yfir djúpin.” (*Is^b:466*); jfr *Is^a* (II:350): ”Og myrkur hvílir yfir djúpunum.” (10 stavelser).

Som förväntat är dessa korta meningar intakta i *No*. Men den stilistiska effekten förtas när partier med långa GM normaliseras och kontrastverkan därmed uteblir; jfr Arnaldurs försök något senare att övertyga Salka om att han inte tänker resa (i *erlebte Rede*):

Da
[...] stødte ham bort fra sig og faldt selv forover i Lyngen, borede Fingrene ned i Jorden og bed i Lyngtoppene. Og da han saa hendes Rædsel, tabte han rend Modet, forsøgte at løfte hende op i sine Arme, trøste hende – nej, sagde han, det var Drømme altsammen, hun maatte endelig ikke tage ham for alvorligt, selvfølgelig kunde der ikke være Tale om, at han rejste, ikke et Skridt, han bare fantaserede. [...] Hun lod sig omsider berolige af hans *Taleflom* [...] (*Da^b:376*)

No
[...] skjøv ham vekk fra sig og falt selv forover i lynget. Hun boret fingrene ned i jorden og bet i lyngtoppene. Da han så hvor hårdt det gikk inn på henne, miste han rent motet. Han forsøkte å løfte henne op og trøste henne. – Nei, sa han, det var bare en drøm det hele. Hun måtte endelig ikke ta ham altfor alvorlig. Selvfølgelig kunde det ikke bli tale om å reise for hans vedkommende, ikke engang noen få skritt herfra. Det var bare fantasi alt sammen. [...] Hun lot sig omsider berolige av *taleflommen* hans [...] (*No^a:426*)

Här framhävs som synes Arnaldurs strömmande tal i en metaspråklig kommentar ("taleflommen"), men effekten försvagas av att de två ursprungliga meningarna i hans "svada" har blivit sju i *No*.

Ett liknande exempel är Steinþórs långa replik i kapitel I:21 när han är på väg att förföra Salka (*No*: 194–96), vilken består av tre GM i *Da* och tio i *No*. Också här finns en metaspråklig kommentar, "hans febrilske ordflom" (*No*':195), och även här "punkterar" alltså den norske översättaren stileffekten av Laxness' satsstapling.

Avslutning

Här har postulerats en generell utveckling mot allt större trohet mot allt mindre detaljer i översättningar av högprestigelitteratur, en utveckling som de nordiska *Salka Valka*-översättningarna delvis illustrerar. Men kanske finns det en "naturlig gräns" för denna utveckling. Interpunktion och inte minst ortografi kommer troligen att förbli målspråksdomäner, åtminstone i normalfallet. Att i översättningar försöka återge Laxness' ortografiska idiosynkrasier framstår som orealistiskt, och troligen även som icke önskvärt. Men genom att väcka tanken kan man bidra till att tydliggöra vad det är en översättning ska – och inte ska – överföra från ett språk till ett annat.

Noter

¹ Milan Kundera, *Romankonsten* (översättning Mats Löfgren), Stockholm 1988, s. 124.

² Halldór K. Laxness, *Salka Valka*, Reykjavík 1951, s. 475; jfr Halldór K. Laxness, *Salka Valka*, Stockholm 1953, s. 423.

³ Helga Kress, "Halldór Laxness" (öv. Alison Tart), i Patrick Stevens (red.), *Dictionary of Literary Biographies. V. 293: Icelandic Writers*, Detroit 2004, s. 142.

⁴ Tidningsredaktören Jón Ólafsson, citerad i Jón Aðalsteinn Jónsson, "Ágrip af sögu íslenzkrar stafsetningar" ['Översikt över den isländska ortografins historia'], *Lingua Islandica – Íslenzk tunga* 1, s. 98.

⁵ Halldór K. Laxness, "Málið. Nokkrar athugasemdir" ['Språket. Några påpekanden'], *Tímarit Máls og menningar* 1941:2.

⁶ Jónsson 1959 är troligen den utförligaste redogörelsen för den isländska stavningens historia och i den berörs Laxness' stavningsexperiment överhuvudtaget inte.

⁷ Halldór Laxness, 1977, "Nýtt setumannaævintýri", i artikelsamlingen *Seisejú, mikil ósköp*, Reykjavík 1977, s. 179.

⁸ Jón Karl Helgason, *Hetjan og höfundurinn. Brot úr íslenskri menningarsögu* ['Hjälten och författaren. Fragment ur isländsk kultur-

historia’], Reykjavík 1998, s. 133–168; Halldór Guðmundsson, *Halldór Laxness. Ævisaga*, Reykjavík 2004, s. 465–471 (svensk öv. *Halldór Laxness. En biografi*, Stockholm 2008, s. 432–437).

⁹ Halldór Guðmundsson, förord till *Úrvalsþók*, Reykjavík 2007, icke-paginerat.

¹⁰ Laxness 1941, s. 116–117.

¹¹ Peter Hallberg, ”Att översätta Laxness”, i *Afmæliskveðjur heiman og handan. Til Halldórs Kiljan Laxness sextugs*, Reykjavík 1962, s. 40.

¹² Erik Sönderholm, ”Fra en oversætters verkstæd”, i *Sjöttú ritgerðir helgaðar Jakobi Benediktssyni 20. júlí 1977 II*, Reykjavík 1977, s. 745.

¹³ De nordiska SV-texterna förkortas enligt följande:

Is: Kom ut i två delar 1931–1932 (*Is^a*); reviderad upplaga 1951 (*Is^b*).

Da: Finns i tre versioner; *Da^a* (1934), *Da^b* (1942), *Da^c* (1966).

Sv¹: Öv. av *Da^a* (1936).

No: Öv. av *Da^b*; finns i två versioner; *No^a* (1946) och *No^b* (1956).

Fi¹: Öv. av *Sv¹* (1948).

Sv²: Öv. av *Is^b* (1953).

Fi²: Öv. av *Is^b* (1966); reviderad 2008 (*Fi^{2b}*).

¹⁴ Intervju med Ingegerd Fries, december 2007.

¹⁵ Anna Helga Hannesdóttir, ”Skimmer, chimärer och chimairor”, i Aina Lundqvist et al. (red.), *Form – innehåll – effekt. Stilistiska och retoriska studier tillägnade Peter Cassirer på 65-årsdagen*, Göteborg 1998, s. 70.

¹⁶ Jyrki Mäntylä, ”Selityksiä [’förklaringar’]”, i Halldór Laxness, *Salka Valka*, Porvoo etc. 1966, s. 394.

¹⁷ Översättningar med diakritika av Laxness’ verk tycks ofta föredra officiell stavning, även om det kan finnas spår av Laxness’ stavning; i SV gäller det till exempel *Ángantýr* (officiell stavning *Angantýr*), som återfinns bland annat i den andra finska och den estniska översättningen, liksom i den andra tjeckiska och den slovakiska.

¹⁸ Enligt Laxness fanns det en autentisk förebild för brevet, och den egendomliga formen *nebbbni* (’nämner’; officiell – och laxnessk – stavning: *nefni*) i *Is^a* med tre b-n är sålunda ett direktcitrat (brev till Jón Helgason 30/6 1932, Laxness’ korrespondens, Islands nationalbibliotek). I *Is^b* 1951 finns formen kvar, men från och med upplagan 1959 har den ändrats till det naturligare *nebbni* (som återger det gängse klusiluttalet).

¹⁹ Den oavsiktliga arkaismen i matrisen 1956 – det vill säga ”Linierne” med versal – rättades i följande utgåva 1966.

²⁰ Rune Ingo, *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*, Lund 1991, s. 230; *Konsten att översätta*, Lund 2007, s. 67.

²¹ Rachel May, "Sensible Elocution. How Translation Works in & upon Punctuation", i *The Translator* 1997:1, s. 5.

Mays egen undersökning av franska och ryska översättningar av Faulkner respektive Wolf visar att även stilistiskt följsamma översättare tenderar att normalisera interpunktionen inom den grafiska meningen för att göra framställningen mer logisk. Enligt May kan översättningar just genom att normalisera interpunktionen, bidra till att synliggöra dess stilistiska funktion och effekt i originalet (ibid., s. 10).

²² Brev till Curt Berg, 4/1 1935. Bonniers arkiv, Stockholm. Redan Stubbendorffs danska förlaga (*Da^a*) hade för övrigt förkortats.

²³ Yvonne Lindqvist, *Översättning som social praktik – Toni Morrison och Harlequinserien Passion på svenska*, Stockholm 2002, s. 84.

För en högprestigeöversättare är det idag självklart att respektera den grafiska meningen: "Punkterna låter jag i möjligaste mån stå kvar där de står [...]"; jfr "[ä]ven skiljetecken [dvs. komma, semikolon] måste översättas." Kerstin Gustafsson, "Alltid med ett *och* i bakfickan", *Språktidningen* oktober 2010, s. 80.

²⁴ En jämförelse mellan kommatering i danska, finska och svenska finns i Marianne Kinnari & Christer Laurén, *Kontrastiv interpunktion I*, Vaasa 1981, s. 7–16; jfr även för danskan Niels Holck, *Punktum punktum komma streg. Tegnsætning som udtryksmiddel*, København, 1973.

²⁵ Jfr Kåre Solfeld, *Setentialität, Nominalität und Übersetzung. Eine empirische Untersuchung deutscher Sachprosatexte und ihrer norwegischen Übersetzungen*. Frankfurt am Main 2000, s. 46–50; Einar Haugen, *Riksspråk og folkemål. Norsk språkpolitikk i det 20. århundre* (öv. Dag Gundersen), Oslo 1966, s. 120–127.

I Norge väckte det uppseende när Anne-Lisa Amadou i sin översättning av Proust i stor utsträckning behållit originalets syntax, eftersom "denne stilen i liten grad er blitt praktisert på norsk." Christian Refsum, "Kommunikasjon og kreativitet i oversettelse", i Bergljot Behrens & Bente Christensen (red.), *Oversettelse i teori og praksis*, Oslo 2003, s. 36.